

TÜRK GAZETELERİNİN YURTDIŞI BASKILARI: NEDENLERİ - ROLÜ VE ÖNEMİ*

Doç. Dr. Oya TOKGÖZ
Ankara Üniversitesi
Basın-Yayın Yüksek Okulu

I. Yurtdışı Baskı Yapan Gazeteler Hakkında Genel Bilgiler

Türkiye'de ülke düzeyinde günlük olarak 250-300 civarında gazete yayınlanmaktadır. Bazı gazetelerin aynı zamanda yurtdışı baskıları ve dağıtımı da vardır. Hürriyet, Tercüman, Milliyet, Günaydın, Haftanın Sesi ve Hafta Sonu gazeteleri yurtdışında basılan ve dağıtılan gazetelerdir. Özellikle Hürriyet, Tercüman ve Milliyet gazetelerinin tirajları diğerlerine oranla yüksektir. Türkiye'de genelde ulusal düzeyde dağıtılan gazetelerde genel bir tiraj düşüşü olmakla beraber, yurtdışı baskısı yapan gazeteler kararlı bir tiraj yüksekliğini sürdürmeyi başarmaktadırlar.

Yaklaşık olarak 4.150.000 Türk yurttaşının yaşadığı Avrupa ülkelerinde hergün Hürriyet, Tercüman ve Milliyet'in Almanya baskıları dağıtılmaktadır. Ayrıca, Tercüman gazetesinin Almanya baskısından başka Libya ve Avustralya baskıları, Hürriyet'in A.B.D. baskısı bulunmaktadır. Batı Almanya'da basılan Türk gazeteleri Fransa, Avusturya, İsviçre, Danimarka, Hollanda, Belçika, İngiltere'de yerel saatle sabahın 5'inden itibaren satışa sunulmaktadır. Fransa'nın Lyon Bölgesi ve İsviçre'de ise ulaşımın uzaklığı nedeniyle gazetelerin satışı daha geç saatlerde mümkün olabilmektedir. İade çok masraflı olduğundan, genelde satılabilecek kadar gazete basılmaktadır.¹

Hürriyet, Tercüman, Milliyet gazetelerinin Almanya baskıları Batı Almanya'da Frankfurt kentinde gerçekleştirilmektedir. Frankfurt kentinde her üç gazetece basımevlerinin kurulması ise hiç de raslantı sonucu değildir. Batı Almanya'nın orta kısmında yer alan Frankfurt ve çevresindeki endüstri kuruluşlarında Türk işçileri yoğun ölçüde çalışmaktadırlar.

* Mayıs 1984'te yapılan Federal Alman Hükümeti ile Siyasal Bilgiler Fakültesinin ortaklaşa düzenledikleri "Almanya'da ve Türkiye'de Kitle İletişim Araçlarında Alman ve Türk İmajları" seminerine sunulan bildirinin biraz değiştirilmiş şeklidir.

¹ Hürriyet, Milliyet, Tercüman gazetelerinin Almanya masalarından alınan bilgiler.

Ayrıca, Hürriyet, Milliyet, Tercüman gazetelerinin basıldıkları basımevlerinin kuruluş yerleri, her üç gazeteyi hergün dağıtan Alman dağıtım şirketinin kuruluş yerine de yakındır.² Kısacası, Türk gazeteleri, Almanya baskılarını başlatır, basımevleri kurarlarken, dağıtım olanakları, işçi yoğunluğu dikkate alınmıştır. Hâlâ yurtdışı baskı yapılmaktadır. Belki üzerinde vurgulanarak durulması gereken ise, Türk gazetelerinin yurtdışı baskısına geçmelerinin nedenleridir.

II. Yurtdışında Basılan Gazetelerin Yayınlanma Nedenleri

1960'lı yılların başından itibaren Türk işçileri endüstride işgücü eksikliği çeken Avrupa ülkelerinde işçi olarak çalışmaya başladılar. Türk işçilerinin işçi olarak çalışmaları tümenden Türk Hükümetinin yaptığı antlaşmalar gereğidir.³ Batı Almanya 1970'li yılların ilk yıllarından sonra, yabancı işçi alımını durdurmuştur. Bu yönden, en çok Türk işçisinin çalıştığı Batı Almanya için kapılar kapanmıştır.

Batı Almanya'da çalışan Türk işçilerinin bir kısmı büyük kentlerden gelmekle beraber, % 80 ve üzeri kırsal kesimdedir. Yurdundan ayrılp, tümenden kendi ülkesinden farklı siyasal, ekonomik ve kültürel bir ortamda çalışıp, yaşamaya başlayan Türk işçileri hiç kuşkusuz çok çeşitli ve karmaşık sorunlarla karşılaştılar. Bundan da öte, yurdundan uzakta çalışan işçilerin, ülkelerinden haber alma gereksinimleri her şeyin üzerindeydi.

Yurtdışında çalışan işçilerin çalıştıkları ülkelerde karşılaştıkları sorunlarına çözüm getirmek, onlara yol göstermek, kopup geldikleri yurtlarından haber almalarını sağlamak için bazı Türk gazeteleri 1969 yılından itibaren yurtdışı baskılarını başlattılar. İyi ve yerinde bir yaklaşım olarak değerlendirilebilecek olan bu girişimde, hiç kuşkusuz Almanya'da Türk gazetelerinin gazetecilik yapabilme yönünden bir potansiyel gördüklerini de söylemek yanlış bir görüş değildir.

Türkiye'de dizilip yurtdışında basılan ilk Türk gazetesi Akşam'dır. 3 Şubat 1969'da Münih'te, matris göndermek suretiyle yapılan baskı, gazetenin iç sorunlarının ağır basması nedeniyle başarılı olamamıştır. 17 Nisan 1969'da Münih'te Hürriyet yayımlanmaya başlamış, 13 Ocak 1970'te ise bu kervana Tercüman gazetesi katılmıştır. 18 Ağustos 1972'den itibaren

² Hürriyet, Tercüman, Milliyet gazeteleri 1986 yılından itibaren yurtdışında basıldıkları gazeteleri kendileri dağıtacaklardır. Bu bakımdan, 1985 Haziran ayında Alman dağıtım şirketine durum bildirilerek, sözleşme süresi sonunda dağıtımına başlanılacaktır. Bu bilgiler Hürriyet ve Tercüman gazeteleri yetkililerinden alınmıştır.

³ Nermin Abadan-Unat, "Uluslararası Göç Akımının Kadınların Toplumsal Rollerini Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği Olayı" Prof. Aziz Köklü'nün Anısına Armağan, (Ankara: A.Ü. SBF ve BYYO Basımevi, 1984) s. 3.

Frankfurt'ta Milliyet basılır olmuştur. Son Havadis gazetesi ise 15 Eylül 1972'den itibaren Almanya'da basılan gazeteler arasına katılmıştır.⁴ Böylelikle, Batı Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki yurttaşlarımız, Türkiye'den gönderilen öteki gazetelerden "üç saat önce" Avrupa baskılı dört Türk gazetesini satış yerlerinden bulabilir olmuştur.

Uzun müddet matris gönderilmek suretiyle Almanya baskılarını sürdüren Türk gazeteleri daha sonra Frankfurt'ta kendi basımevlerini kurmuşlardır. Hürriyet 1969'da ve Tercüman 1970'de, Milliyet ise 1972 yılında baskı başlatmışlardır.⁵ Böylelikle, yurtdışı baskı yönünden ikinci aşamaya geçilmiştir. Hürriyet, Tercüman, Milliyet hergün montaj halinde Almanya'ya gönderilmekte, Frankfurt'ta basılmaktadırlar. Cumhuriyet, Dünya ve Milli Gazete'nin bir ara Almanya baskıları bulunmakla beraber, sonradan Almanya baskılarını kaldırmışlardır.⁶

Hürriyet, Tercüman, Milliyet gazetelerinin yurtdışı baskıları hergün gazetelerin Türkiye'deki Almanya masalarında hazırlanmakta,⁷ baskıya hazır bir şekilde Almanya'ya facsimile ile geçilmektedir. Hürriyet ve Tercüman'ın Frankfurttaki olanakları, Milliyet'inkine göre daha geniş olduğundan, Türkiye'den gönderilenler üzerinde kolaylıkla kalıp değişikliği yapabilmek mümkün olabilmektedir. Hemen hemen hergün, Almanya'daki güncel konular ve sorunların yoğunluğu ve önemi dikkate alınarak, Hürriyet ve Tercüman gazeteleri bazen birinci sayfalarını, bazan iç sayfalarının kalıplarını değiştirerek, Türkiye'den gelenler üzerinde değişiklik yapmaktadırlar. Milliyet gazetesi ise İstanbul'dan gelen kalıplara göre aynen basılmaktadır.

Türk gazetelerinin Frankfurt'ta kendi basımevlerini kurup, baskıya geçmeleri, Almanya'da çalışan Türklerin haber alma gereksinmelerinden ve bunun karşılanabilmesinden kaynaklanmıştır. Yurtdışında basılan Türk gazetelerinin geniş bir dağıtım olanağı bulabilmesi, gazetelerin belli zaman parçaları içinde muhakkak yayınlanmasını, ayrıca yurtdışındaki çalışan Türklere yönelik ilân ve reklâm sayfaları bulundurmalarını zorunlu kılmaktadır.⁸ Daha başka deyişle, alışılmış baskı saatleri içinde gazete çı-

⁴ Cavit Orhan Tütengil, "Basınımızın Sorunları" Cumhuriyet, 27 Eylül 1972, Hıfzı Topuz, 100 Soruda Türk Basın Tarihi, (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973) s. 252, Hürriyet, Tercüman ve Milliyet gazeteleri Almanya masalarından alınan bilgiler.

⁵ Her üç gazetenin Almanya masalarından alınan bilgiler.

⁶ *ibid.*

⁷ Hürriyet ve Milliyet'in Almanya masaları İstanbul'da, Tercüman'ınki Ankara'dadır.

⁸ Yurtdışında, Türklere yönelik yurtdışından alınan ilân ve reklâmlar yanında, ayrıca Basın İlân Kurumunun yurtdışında baskı yapan gazetelere verdiği ilân ve reklâmlar bulunmaktadır. Hiç kuşkusuz, yurtdışından alınanlar yurtiçi baskılara göre farklı ve değişiktir.

karılması mümkün olmazsa, taze haber, yerinde ilân ve reklâm verme hizmetini yerine getirmek ve gazeteyi dağıtmak hemen hemen olanaksızdır.

III. Hürriyet, Tercüman, Milliyet Gazetelerinin Türk Gazeteleri İçindeki Konumları

Hürriyet, Tercüman, Milliyet bugün Türkiye'de ulusal düzeyde yaygın olarak dağıtılan gazetelerdir. Her üç gazeteyi de hemen hemen Türkiye'nin her kentinde, kasabasında gazete satan her yerde bulmak, görmek mümkündür. Belki bu gazetelerin en ilginç yönleri ise tümünün de Türkiye'de çok partili siyasal yaşama geçişin ardından yayınlanmağa başlamış olmalarıdır. Hürriyet 1948, Milliyet 1950, Tercüman 1954'te yayına geçmişlerdir. Özellikle, Hürriyet gazetesinin kurucusu Sedat Simavi ile Milliyet gazetesinin kurucusu Ali Naci Karacan'ın, bu gazeteleri kurmadan önce geçen uzun bir gazetecilik deneyimleri bulunmaktadır. Bugün Hürriyet'in sahibi Sedat Simavi'nin oğlu Erol Simavi, Milliyet'in sahibi Aydın Doğan,⁹ Tercüman'ınki Kemal Ilıcak'tır.¹⁰

Son yıllarda ulusal düzeyde yaygınlığa sahip olan gazeteler Hürriyet, Milliyet, Tercüman, Günaydın, Güneş, Cumhuriyet, Bulvar'ın tirajlarının toplamı 2.5 milyonun üzerine pek çıkamamaktadır. Hatta zaman zaman bu toplamın altına bile düştükleri görülebilmektedir. Tiraj yükseltmek için çeşitli yollar denenmekle beraber, başarılı olunduğu pek söylenemez. (Çizelge 1) Hürriyet, Tercüman ve Milliyet gazetelerinin son yıllardaki tirajları ise 1.000.000'u bulmaktadır. Zaman zaman ise tiraj dalgalanmalarına göre, anılan tirajı aştıkları veya altına düştükleri görülebilmektedir.¹¹ (Çizelge 2).

Hürriyet, Tercüman, Milliyet ve diğer büyük gazeteler Türkiye'nin çeşitli kentlerindeki offset basımevlerinde aynı kalıplar kullanılarak basılmaktadırlar. Hür Dağıtım ve Gameda dağıtım şirketleri aracılığıyla, Türkiye'nin çeşitli yerlerine giden kamyonlarla dağıtımları yapılmaktadır. Hürriyet'in offset basımevleri Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve Erzurum'da yer alırken,¹² Milliyet, Tercüman'ınkiler Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana'dadır. Hürriyet, Tercüman ve Milliyet'in Frankfurt'taki basımev-

⁹ Milliyet gazetesi 1979 yılında Ali Naci Karacan'ın oğlu Ercüment Karacan tarafından Aydın Doğan'a satılmıştır.

¹⁰ Kemal Ilıcak Tercüman gazetesinin tüm hisselerine 1962 yılında sahip olmuştur.

¹¹ Çizelge 1'de değerlendirilenler Basın İlan Kurumu sayılarıdır. Basın İlan Kurumundan ilân almayan Tan gazetesinin günlük tirajı ise 750.000-800.000 civarındadır.

¹² Hürriyet 29 Nisan 1984'te Erzurum basımevini hizmete açmıştır.

Çizelge 1

1975-1984 Yılları Arasında Bazı Türk Gazetelerinin Tiraj Dağılımı

Gazete Adı	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Cumhuriyet	102729	105643	105572	96822	110975	72173	94299	85037	78544	90654
Günaydın	321458	465282	469175	581329	567423	381937	616099	625252	353465	219855
Hürriyet	383993	529208	545640	544616	584533	546345	551235	597114	713504	765035
Milliyet	325520	249348	304661	246386	270929	199010	273481	234097	208417	202452
Tercüman	223670	311538	431074	447533	380007	290728	439417	265320	323950	194404
Bulvar	—	—	—	—	—	—	—	170374	233553	101920
Güneş	—	—	—	—	—	—	—	482606	316289	224475

Kaynak: Basın İlan Kurumu

Çizelge 2

1982-1984 Yılları Arasında Bazı Gazetelerde Tiraj Dalgalanmaları

Gazete Adı	Mart 1982	Kasım 1982	Mar. 1983	Kasım 1983	Mart 1984	Kasım 1984
Bulvar	—	144588	370074	182190	134433	87736
Cumhuriyet	104634	87187	79356	77656	92456	92245
Güneş	652059	342858	281951	303123	263961	151274
Günaydın	822086	572629	550449	270970	255880	201604
Hürriyet	634170	624189	648888	759459	756635	718444
Milliyet	262397	210336	258512	188216	201830	203730
Tercüman	470114	397736	317388	254830	210157	163403

Kaynak: Basın İlan Kurumu.

lerinde basılan yurtdışı baskıları yine offset basım tekniği ile basılmaktadır.

Son yıllarda günlük tirajı yurtiçinde 1.000.000 civarında oynayan Hürriyet, Tercüman ve Milliyet gazetelerinin, ulusal düzeyde yaygınlığa sahip diğer gazeteler yanında yaptıkları tiraj pek küçümsenmeyecek bir ölçüdedir. Yalnız nüfusu 50.000.000'a yaklaşan bir Türkiye bakımından düşünüldüğünde, gerek ulusal düzeyde yaygın olan basının tirajı gerekse bu sayının içinde Hürriyet, Tercüman ve Milliyet'in tirajları düşüktür. Aslında Türkiye'nin bugünkü nüfusu dikkate alınınca, gazetelerin tirajının 5.000.000 olması gerekmektedir.¹³ Son yıllarda ulaşılan tiraj ise 2,5, bazen de 3 milyon civarındadır. (Çizelge 3-4).

Ülke düzeyinde günlük olarak yayımlanan gazete sayısı 250-300'ken, bu sayı haftalık, onbeşgünlük ve aylık olarak yayımlananlarda 600-650'yi bulmaktadır.¹⁴ Gazete sayısı çok kabarık olmakla beraber, halkın yoğun bir şekilde gazete okuma alışkanlığına sahip olduğundan söz etmek doğru bir yaklaşım sayılamaz. Hele son yıllarda görülen tiraj düşüklüğünü ve kaybını, sağlam bir gazete okuma alışkanlığının olmamasında irdelemek belki de anlamlı olacaktır. Hâlâ ülke genelinde düşünüldüğünde okur-yazar oranı Devlet Planlama Teşkilatına göre 1984 yılı sayılarıyla kadınlar arasında % 65,2, erkekler arasında % 86,5 tur. Yıllar içinde ülke düzeyinde okur-yazar oranı yükselmekle beraber, ülke düzeyinde kişi başına düşen gazete sayısı hakkında kesin sayı verebilmek zordur. Çok sayıda ülke düzeyinde gazete yayımlanıyor görüntüsü içinde, hata payı hep akılda tutulmak koşuluyla belki ülke düzeyinde kişi başına düşen gazete yönünden tahmini bir sayı verilebilir.¹⁵

Hürriyet, Tercüman ve Milliyet gazetelerinin Türkiye'deki konumları ve Türk gazeteciliği içindeki yerleri dikkate alınınca, hiç kuşkusuz Almanya'da baskı yapmalarının Türk gazeteciliği genelinde ve bu gazetelerin kendi gazetecilik anlayışları özelinde değerlendirilmesi gereklidir. Aslında, Almanya baskısı gibi bir girişimi başlatmak ve sürdürmek Hürriyet, Tercüman ve Milliyet gazetelerinin yurtdışında yaşayan Türk yurttaşlarına karşı haber verme sorumluluğunun bilincinde olduklarının delili olmaktadır. Böyle bir girişimi sürdürmek, sağlam bir işletmecilik anlayışıyla çalışan iyi bir yönetim ve dağıtım düzenini de zorunlu kılmaktadır. Hürriyet, Tercüman ve Milliyet Türkiye düzeyinde gazetecilik ala-

¹³ Bu hesaplama UNESCO standardına göre yapılmaktadır. UNESCO standardı her ülke için her 100 kişiye 10 gazete çıkmasını öngörmektedir.

¹⁴ Oya Tokgöz, "Türkiye'de Yazılı Basının Yerel Olarak Gösterdiği Özellikler" *Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllığı 1981*, (Ankara: SBF-BYYO Basımevi 1982) s. 284.

¹⁵ *ibid.*,

Çizelge 3

1969-1984 Yılları Arasında Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Günaydın, Tercüman Gazetelerinin Tiraj Toplamı (yıl ortalamasına göre)

Yıl	Tiraj Toplamı
1969	1.304.000
1970	1.297.000
1971	1.274.000
1972	1.246.000
1973	1.262.000
1974	1.663.000
1975	1.386.000
1976	1.661.000
1977	1.857.000
1978	1.917.000
1979	1.913.000
1980	1.490.000
1981	1.973.000
1982	1.907.000
1983	1.678.000
1984	1.463.000

Kaynak: Basın İlan Kurumu.

Çizelge 4

Yurtdışında Baskı Yapan Hürriyet, Tercüman, Milliyet Gazetelerinin Yurtdışında Baskıya Başlamaları ile 1984 Arasında Tiraj Dalgalanmaları (yıl ortalamasına göre)

Yıllar	Hürriyet	Tercüman	Milliyet
1969	679.000	—	—
1970	501.000	265.000	—
1971	596.000	197.000	—
1972	460.000	260.000	199.000
1973	457.000	207.000	218.000
1974	514.000	350.000	285.000
1975	383.000	325.000	255.000
1976	529.000	311.000	249.000
1977	545.000	431.000	304.000
1978	544.000	447.000	246.000
1979	585.000	380.000	271.000
1980	546.000	291.000	199.000
1981	551.000	439.000	273.000
1982	597.000	365.000	234.000
1983	713.000	323.000	208.000
1984	756.000	194.000	202.000

Kaynak: Basın İlan Kurumu, Hürriyet yurtdışı baskısına 1969, Tercüman 1970, Milliyet 1972'de geçmişlerdir.

nında belirli yerleri bulunan gazetecilik kuruluşlarıdır. Ayrıca, gazetecilik dışı alanlarda da girişimlerde bulunmaktadır.¹⁶

Hürriyet, Tercüman, Milliyet gazetelerinin yurtiçi ve yurtdışı haber şebekesi çok geniş ve yaygındır. Özellikle Hürriyet ve Tercüman'ın Almanya baskılarında yararlanılmak için, haber şebekeleri yurtiçi ve yurtdışı şeklinde örgütlenmiştir.¹⁷ Ayrıca, iç ve dış haberlerde Hürriyet yalnız Hür Holding'e bağlı gazetecilik kuruluşlarına hizmet götüren Hürriyet Haber Ajansından, Tercüman Akdeniz Haber Ajansından (Akajans), Milliyet ise dış haberleri için Brüksel, Frankfurt ve Atina bürolarından yararlanmaktadır.¹⁸ Aynı zamanda, Anadolu Ajansı, Türk Haberler Ajansı, Ulusal Basın Ajansı (UBA) ve ANKA'dan da haber sağlamaktadırlar.

IV. Hürriyet, Tercüman, Milliyet'in Almanya Baskılarında Yer Alan Haberlere Genel Bir Bakış

Hürriyet, Milliyet, Tercüman gazetelerinin verdikleri haberler gerek Türkiye baskısında olsun, gerekse Almanya baskısında olsun genel yayın politikaları doğrultusundadır. Her üç gazete, kendi öz kaynaklarıyla haber toplamayı uygun görmektedirler. Almanya'da basılan Hürriyet, Tercüman ve Milliyet gazetelerinde genelde iki temel kategori haber yer almaktadır:

1. yurt haberleri,
2. güncel konumlu Almanya haberleri.

Yurt haberleriyle, Türkiye'den haberler yanında, Türk hükümetinin yurtdışında çalışan işçiler hakkında aldığı kararlar, çıkardığı yasalar, yasa değişiklikleri dikkatli bir şekilde verilmek istenmektedir. Doğal olarak, Almanya baskısında yer alan yurt haberleri yurtdışında çalışanları Türkiye hakkında haberli kılmak, onların Türkiye ile olan bağlantılarını sağlamak amacıyla hazırlanmaktadır. Türkiye'de hazırlanan yurt haberleri, yer aldıkları sayfalara göre montaj halinde Almanya'ya gönderilmektedir.¹⁹

Güncel konumlu Almanya haberleri ise, Hürriyet ve Tercüman'ın Avrupa'nın çeşitli bölgelerine dağılmış bulunan kadrolu muhabirleri veya serbest çalışan gazetecilerce toplanmakta ve Frankfurt merkezine gönderilmektedir. Frankfurt'taki Hürriyet ve Tercüman bürolarında öncelik-

¹⁶ Oya Tokgöz, "Türkiye'de Yerel Gazetecilik Olgusu: Rolü ve Önemi" Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllığı 1979-1980, (Ankara: SBF-BYYO Basımevi, 1981) s. 280.

¹⁷ Hürriyet ve Tercüman Almanya masalarından alınan bilgiler.

¹⁸ ibid.

¹⁹ Hürriyet, Tercüman ve Milliyet Almanya masalarından alınan bilgiler.

le atlanmaması gerekenler, beklemeye tahammülü olmayanlar, hemen Türkiye'den gelen sayfalarda değişiklik yapılarak, yerleştirilmektedirler.²⁰ Türkiye'den gelen sayfalarda değişiklik yapılarak, Almanya'da eklenen bu haberlerle güdülen amaç yurtdışındaki Türkler hakkında genelde haber vermek, onların haklarını, hukuklarını korumak, onlara yol göstermektir. Daha doğru bir deyişle, Alman kamu oyu üzerinde etkide bulunabilmektir.

Hürriyet, Tercüman gazetelerinin Almanya baskılarında yer alan yurtdışındaki Türklerle ilgili haberler, Türkiye'ye geçilmektedir. Bu yola başvurulmasının iki nedeni vardır:

1. bu haberlerin Türkiye'deki Almanya masalarınca kullanımını sağlamak,
2. bu haberlerin Türkiye baskılarında yer alabilecek olanlarına dik-kati çekmek.

Unutmamak gerekir ki, yurtdışında yalnız Almanya'da 2 milyon Türk yurttaşı varsa, bunların en az dört katı kadar akraba ve yakını Türkiye'de yaşamaktadır. Yalnız Türkiye'ye Almanya'dan geçilen Türklerle ilgili haberlerin, Türkiye baskısında yer alma düzeyi Almanya baskısına göre düşüktür.²¹

Almanya baskılarında bir bakıma Türklerin gözü kulağı, yol göstericisi görevini üstlenmiş bulunan Hürriyet, Tercüman, Milliyet günlük verdikleri haberlerde Almanya'da yürürlükte olan yasalara saygılı olmak durumundadırlar. Bu gazeteler Alman yasalarına göre yayınlarını sürdürdüklerinin devamlı olarak bilincindedirler. Bu yönden Alman hükümetinin Türklerin Almanya'daki durumu ve genelde Türkiye hakkında aldığı kararlar, getirilen yasalar, Almanya baskılarında mümkün olduğu ölçüde geniş olarak verilmektedir. Ayrıntıya inmek, hattâ bazı durumlarda küçük yorumlar eklemek yolunu Hürriyet, Tercüman izlemektedir.²² Bunun temel nedeni ise, Alman dilini çok iyi konuşamayan, Almanca anlamama güçlüğü çeken Türkleri kendilerini çok yakından ilgilendiren konularda bilgili kılmaktır. Amaçlanan ise, bilgi verirken Türkleri aydınlatmaktır.

Almanya hakkında verilen haberlerde izlenen yol her üç gazetece de mümkün olduğu ölçüde tarafsız olmaktır. Almanya baskılarında Hürriyet, Tercüman, bu ülkede çalışan Türkler, Almanları çok iyi tanıdığından, onların değer yargılarını da gayet iyi bildiklerinden, Almanları tanımlamak

²⁰ Hürriyet ve Tercüman Almanya masalarından alınan bilgiler.

²¹ *ibid.*

²² *ibid.*

için özel bir çaba göstermemektedirler.²³ Almanya'da çalışan Türk'ün kafasında iyi veya kötü bir Alman imajı olduğu görüşünden hareket eden Hürriyet, Tercüman, Almanları tanımlamak için özel sözcükler de kullanmamaktadırlar. Böyle bir imaj ise, Almanya'da yaşayan, çalışan Türklerin Almanlarla etkileşimi, Alman iletişim organlarının Türklere karşı tutumu, kullandığı değer yargıları ile oluşmakta, biçimlenmekte, zaman içinde değişikliğe uğramaktadır. Bu yönden, belki üzerinde durulması gerekli olan Türk toplumundaki Alman imajı ve stereotiplerinin neler olduğudur.

Türk toplumunda yerleşmiş Alman imajının günümüz koşulları içinde değişikliğe uğradığını söylemek yanlış olmaz. Bu değişikliğin görülür hale gelmesi, hiç kuşkusuz, Almanya ile son 20 yıldır kültürel, ekonomik ve siyasal etkileşimin yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Osmanlı Ordusunda Almanların hizmet görmesinden kaynaklanan "Asker Alman imajı", Türkiye Cumhuriyeti Ordusunda da bir süre daha kendini duyurmuştur. II. Dünya Savaşı öncesi ve savaş sırasında ise "Nazi-Alman imajı" ilk imajı izlemiştir. 1960'lı yıllardan itibaren ise "İşveren, Patron Alman imajı" Türk toplumunun çeşitli katmanlarında yaygınlık kazanmıştır.²⁴

Son yıllarda ise gerek Türkiye'de basılan gerekse Almanya'da basılan Türk gazetelerinde "yabancı düşmanı Alman", "Neo-Nazi" gibi imajlar sık sık yer alır olmuştur. 1960'lı yıllarda tıpkı A.B.D. için kullanılan "Sam Amca" gibi, Almanya için kullanılan "Hans Amca", son yıllarda kullanıma giren "Yabancı düşmanı Alman" ve "Neo-Nazi" imajları aslında Almanya'nın yabancı işçilere bu arada Türk işçilerine olan tutumundan kaynaklanmaktadır.²⁵ Özellikle, "yabancı düşmanı" ve "Neo-Nazi" imajlarına fazla yer verilmesinin temel nedenini, baştan Almanya da ekonomi çarkı dönsün diye kucak açılarak karşılanan, ekonomi durgunluk ibresini gösterince geriye yurduna gönderilmek istenilen Alman politikasında aramak gerekir. Yalnız, şunu önemle vurgulamak gerekir ki, Almanya'da basılan Türk gazetelerinde bu konuda yaklaşım ve kullanılan tanımlamalar daha yumuşaktır. Türkiye baskılarında zaman zaman bu konuda, haylice sert ifadelere rastlamak mümkün olmaktadır.²⁶

²³ *ibid.*, Bir ay müddetle Hürriyet, Milliyet, Tercüman gazetelerinin Türkiye ve yurtdışı baskıları üzerinde yapılan gözlemlerden çıkarılır.

²⁴ Çeşitli gazete koleksiyonlarının taranmasından çıkan en belirgin imajlar olduğu için, bunlara yer verilmiştir.

²⁵ Çeşitli gazetelerin koleksiyonlarının taranması, bu imajları açıkca ortaya koymaktadır.

²⁶ Yurtdışı baskısı olsun olmasın çeşitli Türk gazetelerinde zaman zaman, koşullara göre Almanlar hakkında çok sert kelimeler, deyimler kullanılmaktadır. Geçen kelimeler, deyimler gerek haberlerin başlığında, gerekse de haber metninin içinde yer almaktadır.

Türkiye ve Almanya Hükümetleri arasında Almanya'da çalışan ve yaşayan Türkler konusunda devamlı bir etkileşim sürmektedir. Bu konu üzerinde her iki hükümet de çok hassas ve titizlikle durmaktadır. Almanya'da yaşayan Türklerle, Türkiye'de yaşayan Türkün kafasındaki "Alman imajı" da hiç kuşkusuz, her iki hükümetin ikili siyasal ve ekonomik ilişkileri ve uygulamalarına göre biçim ve şekil almaktadır. Özellikle, "geriye kesin dönüş"ün Almanya baskılarındaki ve kafalardaki Alman imajı yönünden önemi ve rolü çok fazladır.

İletişimde imaj yaratma, ön yargılı olma, özellikle, gazetecilikten çok televizyon için kullanılır. Televizyondan görerek, duyarak izleyiciye ulaşan imaj, gazetelerde sözcüklerle yapılan betimleme, tanımlama ve varsa fotoğraflarla gerçekleştirilir. Gazetelerin yaptıkları, tartışılıp, biçimlendirilmeli ve şekillendirilmelidir. Ancak, bundan sonradırki, iyi veya kötü bir imaj insanların kafalarında oluşur, biçimlenir, değişebilir.

Gerek Türklerce Almanlara yakıştırılanlar, gerekse Almanlarca Türklere yakıştırılanlar, iletişim araçları yoluyla, yüzyüze ilişkilerle, her iki ülkenin değer yargılarıyla oluşmuştur, şekil almıştır. İletişimin her tür-lüsünü ise, insan ilişkilerinden soyutlayamayız. İletişim araçlarının tek yönlü iletişim akımı içinde, etkilerinin düzeyini ölçmek ise çok zordur. Sözlü kitle iletişim araçları olarak nitelenen radyo, televizyon, video yanında, Almanya'da basılan Türk gazetelerinin, yurtdışında etkisinin bulunması önemli bir olgudur. Bu yönden, Türk gazetelerinin çabalarını, başarılarını kutlamak gerekir. İki toplum arasında Türk gazetelerinin iletişim ve etkileşim yönünden köprü görevini üstlenmeleri sürdürülürken, gerek Türkiye gerekse Almanya baskılarında yer alacak ve alan "Alman ve Türk imajları" ancak iki ülke arasındaki siyasal, ekonomik kültürel ilişkilerin yönü ve yoğunluğuna göre biçimlenip, değişebilecektir.